

QİSMƏT DAVUDOV

Bakı Dövlət Universiteti

Asiya və Afrika ölkələri tarixi kafedrasının dosenti

E-mail: qismetdavudov@rambler.ru

YAPONİYADA MÜSƏLMAN İCMASI: YARANMASI VƏ FƏALİYYƏTİ

*Açar sözlər: din, yardım, mühacirət**Ключевые слова: религия, помощь, эмиграция**Key words: religion, help, emigration*

Yaponiyada islam dinin yayılması XIX əsrin ikinci yarısına təsadüf edir. İlk dəfə olaraq yaponlar 1877-ci ildə islam dininə və Məhəmməd peyğəmbərin həyatına dair məlumatlarla qərb mənbələrindən edilmiş tərcümələr əsasında tanış olmuşdular (1).

Yaponiyada islam dinin yayılmasında Osmanlı imperiyasının xüsusi yeri olmuşdur. Hələ 1890-cı ildə sultan II Əbdülhəmid tərəfindən Osman paşanın rəhbərliyi altında 700 nəfərlik hərbi mütəxəssisdən ibarət nümayəndə heyəti «Ərtoğrul» gəmisində Yaponiyaya göndərilmişdi. Yaponiyada bir sıra görüşlər keçirdikdən, o cümlədən Yaponiya imperatoru tərəfindən qəbul edildikdən sonra geri qayıdan nümayəndə heyətinin gəmisi Osaka yaxınlığında tufana düşmüş və batmışdı. Bu qəza zamanı 550 nəfər, o cümlədən sultanın qardaşı və Osman paşa həlak olmuşdular. Batmış gəminin qalıqları iki yapon gəmisində İstanbula çatdırılmışdı. Həlak olanları isə Yaponiyada dəfn etmiş və onların şərəfinə xatirə abidəsi ucaldılmışdı. Bu gün də hər 5 ildən bir Türkiyə və Yaponiyada onların xatirəsi yad edilir.

1891-ci ildə yapon jurnalisti Oşataro Noda 1890-cı il qəzasında həlak olan türklərin ailələrinə kömək etmək məqsədilə yardım toplamış və İstanbula gedərək, bu yardımı Osmanlı hakimiyyət orqanlarına təqdim etmişdi. Bosfor boğazı sahilində yapon jurnalisti sultan Əbdülhəmid tərəfindən də qəbul edilmişdi.

İstanbulda olarkən Oşataro Noda ingilis mənşəli müsəlman Abdulla Qulamla görüşmüş və bu görüşdən bir qədər sonra islamı qəbul edərək, Əbdülhəlim adını götürmüşdü. O, islamı qəbul etmiş ilk yapon hesab edilir.

1893-cü ildə digər bir yapon – Yamada 1890-cı il qəzasında həlak olmuş türklərin ailələrinə yardım məqsədilə toplanmış vəsaiti İstanbula gətirir və bu səfər zamanı islamı qəbul edərək, Əbdülxəlil adını götürür. O, islamı qəbul etmiş ikinci yapon hesab edilir. Sultanın xahişi ilə o, Osmanlı dövlətində qalır və hərbi məktəbdə yapon dilinin tədrisi ilə məşğul olur.

İslamı qəbul etmiş üçüncü yapon xristian tacir Əhməd Agira olmuşdur. O, Bombeydə islamı qəbul etmiş və Yaponiyaya qayıtdıqdan sonra islam dinin təbliği ilə məşğul olmuş və Quranın yapon dilinə tərcüməsi işində yaxından iştirak etmişdir.

1903-cü ildə Osmanlı sultanının nümayəndəsi Məhəmmədəli İokoqamada məscid tikdirmək məqsədilə Yaponiyaya göndərilmişdi (2).

1905-ci ilin sonu – 1906-cı ilin əvvəllərində hindli müsəlman Sərfəraz Hüseyn Naqasaki və Tokioda olmuş və bu səfər zamanı islam dininə dair mühazirələr oxumuşdur.

1905-ci ildə Rusiyadan Yaponiyaya mühacirət etmiş tatar ailəsi Osakada ilk məscid tikdirmişdir (3).

Rusiya-Yaponiya müharibəsində yaponların qalib gəlməsi bir sıra müsəlman ölkələrində Yaponiyaya marağı daha da artırmış və hətta bəzi müsəlman hərbiçilər könüllü olaraq yapon ordusunda xidmət etmiş və müharibənin başa çatmasından sonra yerli yapon qızları ilə ailə quraraq Yaponiyada qalmışdılar. 1905-ci ildə Osmanlı ordusunun zabiti Parto paşa Osmanlı sultanı II Əbdülməmidin xüsusi tapşırığı ilə hərbi müşavir qismində Yaponiyada olmuş və hətta rəsmi olaraq imperatorla görüşmüşdü. Vətənə qayıtdıqdan sonra o, Yaponiya-Rusiya müharibəsi haqqında kitab yazmışdı (4).

XX əsrin əvvəllərində Yaponiyada əsasən, ziyalılar və hərbiçilər islamı qəbul edirdilər. XX əsrin əvvəllərində Yaponiyaya mühacirət etmiş müsəlmanlar içərisində ziyalılar da vardı. 1909-cu ildə Rusiyanın Omsk quberniyasının Tara şəhərindən olan tatar mənşəli müsəlman din xadimi Əbdürrəşid İbrahimov Yaponiyaya mühacirət gəlmiş və burada islamın təbliği ilə məşğul olmuşdu. Məhz onun fəaliyyəti nəticəsində Yaponiyada bir sıra filosoflar, jurnalistlər, hərbiçilər və gənclər arasında islamı qəbul edənlərin sayı artmışdı. Yaponiya haqqında təəssürlərini, Yaponiyanın islam dünyası ilə münasibətlərini Əbdürrəşid İbrahimov özünün «İslam dünyası və Yaponiyada islamın yayılması» kitabında əks etdirmişdir.

Yaponiyada islamın yayılmasında Hindistandan Yaponiyaya mühacirət etmiş Məhəmməd Bərkətullanın da xüsusi rolu olmuşdur. O, Tokio Universitetində urdu dilini tədris edən ilk müəllim olmuşdur. 1910-cu ildə o, «İslam qardaşlığı» jurnalını dərc etdirmişdir. Jurnal 3 il fəaliyyət göstərmişdir. Jurnalın ingilis versiyasını isə islamı məhz Məhəmməd Bərkətullanın təsiri ilə qəbul etmiş və sonralar onun ardıcıllarından birinə çevrilmiş Həsən Qatano çap etdirmişdir (5).

1909-cu ildə 1904-1905-ci illər Yaponiya-Rusiya müharibəsi illərində Mancuriyada Yaponiya xüsusi xidmət orqanlarının zabiti olmuş Kotaro Yamaoka (müsəlman adı - Ömər Yamaoka) Əbdürrəşid İbrahimovla birlikdə Məkkə və Mədinə şəhərlərində olmuş, həcc ziyarətini həyata keçirmişdir (6). O, həcc ziyarətini həyata keçirmiş ilk yapon idi. Həcc ziyarətində olmuş ikinci yapon isə islamı Çində qəbul etmiş Nur İppe Tanaka olmuşdur.

Bəzi yaponlar islamı Çində qəbul etmişlər. Bu sırada Quranı ilk dəfə yapon dilinə tərcümə etmiş Ömər Mitani göstərmək olar. 1920, 1937, 1950 və 1957-ci illərdə Quran qeyri müsəlman yaponlar tərəfindən yapon dilinə tərcümə edilmişdi. Ömər Mita isə Quranı yapon dilinə tərcümə etmiş ilk müsəlman yaponudur.

XX əsrin 20-30-cu illərində Yaponiyada islam dininə maraq daha da artdı, Yaponiyanın islam dünyası ilə mədəni və iqtisadi əlaqələri genişləndi. Bu dövrdə bir sıra ölkələrdən Yaponiyaya müsəlman din xadimlərinin axını baş verir, Yaponiyada islam təşkilatları yaradılır, Quranın əsas mahiyyəti və şərq ədəbiyyatının ayrı-ayrı nümunələri yapon dilinə tərcümə edilirdi. Yaponiyada müsəlmanların da sayı artmağa başladı. Bunlar, əsasən Rusiyadan bolşevik repressiyalarından canını qurtarmaq üçün buraya mühacirət etmiş tatarlar idi. Belə ki, XX əsrin 30-cu illərində həyata keçirilmiş repressiyalar zamanı bir sıra müsəlmanlar Sibirə sürgün edilirdilər. Sürgündən qaçmağa nail olanlar buradan Çinə keçir və burada ucuz işçi qüvvəsi kimi Şərqi Çin dəmir yolunda çalışırdılar. Buradan isə onların bir qismi daha yaxşı gəlir mənbəyi axtarmaq məqsədilə Yaponiyaya keçməyə məcbur olmuşdu (7). Onların əksəriyyəti Tokio, Naqoya və Kobe şəhərlərində məskunlaşmışdılar. Məhz onlar Yaponiya hökumətinə 1935-ci ildə Kobedə, 1937-ci ildə Naqoyada (ağacdən) və 1938-ci ildə Tokioda məscidlərin inşa edilməsində yaxından köməklik göstərmişdilər (8). 1938-ci il mayın 12-də Tokioda Məhəmməd peyğəmbərin doğum günü ilə bağlı məscidin açılışı olmuşdu. Sonralar zəlzələ nəticəsində dağılmış bu məscid yenidən 14 il müddətində bərpa edilmişdi. Bərpa illəri dövründə müsəlmanlar buraya gəlir və hətta məscidin qarşısındakı

meydanda ibadətlə məşğul olur – namaz qılırdılar. Bu məscidlərin tikintisi müxtəlif yapon fondları və təşkilatları tərəfindən maliyyələşdirilmişdi. Tokio məscidinin ilk imamı Əbdürrəşid İbrahimov olmuşdur. Onun 1944-cü ildə ölümündən sonra isə (o, Tokio yaxınlığında yerləşən müsəlman qəbristanlığında dəfn edilmişdir) bu vəzifəni Abdulay Qurban Əli tutmuşdur.

XX əsrin 30-cu illərinin əvvəllərindən Yaponiyada islam dini elmi əsaslarla öyrənilməyə başlandı. 1930-cu ilin fevralında Böyük Yaponiya İslam Assosiasiyası yaradıldı. Sonralar bu təşkilatın əsasında İslam Akademiyası (1935) və İslam Mədəniyyəti İnstitutu (1937) təşəkkül tapdı. İslam Mədəniyyəti İnstitutunda Yaponiya hökumətinin üzvləri də təmsil olunurdular. 1937-ci ildə Okuba Koci knyaz Tokuqava İmamanın köməkliyi ilə İslam Dünyası İnstitutunu təsis etmişdi. Bu təşkilatlar bir sıra jurnallar, elmi ədəbiyyat nəşr etdirmişdilər ki, onlar sonralar 1941-ci ildə hökumət tərəfindən yaradılmış Şərqi Asiya təsərrüfat arxivində və Vaseda universitetinin kitabxanasının arxivində saxlanmışdı. 30-cu illərdə islam dininin tədqiqi ilə bağlı bir sıra elmi-tədqiqat təşkilatları da yaradılmışdı. Yalnız 1945-ci ildə Yaponiyanın İkinci Dünya müharibəsində məğlub olmasından və ölkənin ABŞ qoşunları tərəfindən işğal edilməsindən sonra müttəfiqlərin Baş komandanlığının göstərişinə əsasən bütün islam təşkilatlarının fəaliyyəti buraxılmışdı. Beləliklə, yapon islamşünaslığı yaranmasından on il sonra öz fəaliyyətini dayandırmışdı. Yeganə beynəlxalq aləmdə tanınmış yapon islamşünası isə İcutsu Toşixiko olmuşdu. 30-cu illərdə Yaponiyada islam dininə marağın artması 1939-cu ildə Yaponiyada islam dini tərəfdarlarının birinci Beynəlxalq Konqresinin keçirilməsi və islam dininin buddizm, sintoizm və xristianlıqla yanaşı, qanuni fəaliyyət göstərən din elan edilməsi ilə nəticələnmişdi (9).

1941-ci ildə Əl-Əzhar universitetinin nümayəndəsi şeyx Abdulla Tuqayi Yaponiyaya gəlmiş, burada olduğu 6 ay müddətində ölkədə islam təhsil sistemi ilə tanış olmuş və islam dini mövzusunda mühazirələr oxumuşdu.

İkinci Dünya müharibəsi illərində Yaponiyanın Uzaq Şərqdə, Cənub-Şərqi Asiya ölkələrində apardığı hərbi əməliyyatlar zamanı yapon hərbiçiləri yeni – islam mədəniyyəti ilə yaxından tanış olmuş və zabıt və əsgərlərin bir çoxu islamı qəbul etmişdilər (10).

1953-cü ildə Yaponiya müsəlmanlarının yeni təşkilatı yaradıldı. Bu dövrdə Pakistandan ölkəyə çoxlu müsəlman təbliğatçıları gəlirdi ki, onların içərisində beynəlxalq «Əl-daava və ət-təbliğ» təşkilatının üzvləri üstünlük təşkil edirdilər. 50-ci illərdə Əbdürrəşid Ərşad, Ömər Mita və Mustafa Komora Quranı yenidən yapon dilinə tərcümə etdilər (prosesin gedişində Əbdürrəşid Ərşad vəfat etdiyindən tərcümə işini digər iki müsəlman yapon başa çatdırmışdılar).

1953-cü ildə Yaponiyada yaşayan müsəlman-tatarlar Türkiyə vətəndaşlığına qəbul edildilər və bundan sonra onların bir çoxu Yaponiyanı tərk edərək Türkiyə, ABŞ və Avstraliyaya mühacirət etdi. Bu isə öz növbəsində Yaponiyada müsəlman icmasının bir qədər zəifləməsinə səbəb oldu.

XX əsrin 60-cı illərində Yaponiyaya Pakistan, Türkiyə, İndoneziya və ərəb ölkələrindən müsəlman tələbələrin axını baş verir. 1961-ci ildə ölkədə ilk müsəlman tələbə təşkilatı yaradılır. Bir qədər sonra isə bu təşkilatla Yaponiya müsəlmanları təşkilatını əlaqələndirən Şura yaradılır. Bu Şura fəal şəkildə islamın təbliği ilə məşğul olurdu. Məhz onun yaxından köməyi sayəsində ölkənin ayrı-ayrı rayonlarında islam mərkəzləri, müsəlman qəbristanlıqları açılmış və müsəlman qəzetləri nəşr edilmişdi. Əslində bu Şura «Əl-daava və ət-təbliğ» təşkilatının işini davam etdirirdi.

1970-ci ildə Səudiyyə Ərəbistanı kralı Feysəl ibn Əbdüləziz Yaponiyaya səfər edir. Bu səfər zamanı o, Yaponiya və Cənubi Koreya müsəlmanlarının nümayəndələri ilə görüşür. Kral, həmçinin Ömər Mita tərəfindən Quranın yenidən yapon dilinə tərcüməsi ilə bağlı bütün xərcləri öz üzərinə götürdüyünü bildirir. Tərcümənin nəşrini maliyyələşdirmək üçün Səudiyyə Ərəbistanının Yaponiyadakı səfirliyi yanında xüsusi fond yaradılır.

1973-cü ildə Səudiyyə Ərəbistanı kralı Feysəl ibn Əbdüləziz Yaponiyaya 6 müsəlman din xadimi göndərir. Onların rəhbərliyi altında 1974-cü ildə Tokioda ilk tam əsaslı İslam Mərkəzi - Yaponiya Müsəlmanları Federasiyası yaradılır.

XX əsrin 70-ci illərində Yaponiyada islamın yayılması yeni vüsət alır: ölkədə islam dini ilə bağlı mühazirə və seminarlar təşkil edilir, böyük tirajla yapon dilində islam ədəbiyyatı nəşr edilir, həcc ziyarətləri təşkil edilir, tokioda Ərəb İslam İnstitutu açılır (Bu İnstitut imam Məhəmməd ibn Səud adına İslam Universitetinin bazasında yaradılmışdı).

Əgər XX əsrin 70-ci illərinə qədər Yaponiyada cəmi 3 minə qədər müsəlman varsa, 70-ci illərdə artıq onların sayı 10 minə ötmüşdü. Məhz 70-ci illərdə Yaponiyada dərc edilən lüğətlərə «is-ram» sözü (yapon yazısında «l» səsi olmadığından yaponlar «islam» sözünü belə tələffüz edirdilər) daxil edilmişdi.

XX əsrin 80-ci illərinin əvvəllərində kral Xalid ibn Əbdüləziz əl Səud Tokioda 6 mərtəbəli İslam mərkəzini inşa etdirir. Bu mərkəz bir çox professorların, jurnalistlərin, tələbələrin və sadə yaponların baş çəkdiyi yerə çevrilmişdi ki, onların bəziləri məhz buraya gəldikdən və islam dininin möhtəşəmliyini gördükdən sonra bu dini qəbul etmişdilər. Hal-hazırda bu mərkəz Tokioda müsəlmanların əsas toplandıqları yerlərdən biridir.

XX əsrin 80-ci illərinin ortalarından, xüsusilə də 1985-ci ildən başlayaraq Yaponiyada müsəlmanların sayı artmağa başlayır. Bu, yaponların islamı qəbul etməsi və digər ölkələrdən, o cümlədən Banqladeş və İrandan buraya fəhlə axınının artması ilə bağlıdır.

2000-ci ildə Tokioda Türkiyənin iştirakı ilə Osmanlı üslubunda, Naqoyada pakistanli iş adamı Əbdülvahab Qüreyşinin vəsaiti ilə hələ II Dünya müharibəsi illərində bombardman nəticəsində dağıdılmış məscidin yerində yeni məscidlər inşa edildi (11).

Bu gün də Yaponiya cəmiyyətində müsəlman diasporunun özünəməxsus yeri və rolu vardır. Ölkədə 40-dan artıq məscid, 200-dən artıq ibadət zalı və 100-dən artıq islam təşkilatı fəaliyyət göstərir. Yaponiyada islam dininə sitayiş edənlərin dəqiq sayını göstərmək çətindir. Çünki, Yaponiya hökuməti dini mənsubiyyətlə bağlı siyahıyaalma həyata keçirmir. Yalnız təqribi hesablamalar nəticəsində onların sayının 100 mindən artıq olması müəyyən edilmişdir ki, bunun da 90%-i qeyri-yaponlardır (12). Yaponiya müsəlmanlarının etnik tərkibinin böyük bir hissəsi Cənub-Şərqi Asiya mənşəli əhalinin payına düşür. Yaponiyada imamların sayı 5-dir ki, onlardan biri Tokioda fəaliyyət göstərir. Yaponiya müsəlmanlarının dini lideri Nemətulla Xəlil İbrahimidir.

ƏDƏBİYYAT

1. <http://muslim.kz/ru/article/25-islam-v-yaponii-vyehodtsy-iz-srednei-azii-kazahi-v-chisle-pervyh.html>
2. <http://www.islamdag.ru/vse-ob-islame/1507>
3. <http://mariamagdalena.livejournal.com/342530.html>; <http://www.islamdag.ru/vse-ob-islame/1507>
4. <http://islamistina.wordpress.com/2010/08/31/258/#more-258>

5. <http://islamistina.wordpress.com/2010/08/31/258/#more-258>
6. <http://muslem.ru/«татарский»-ислам-в-японии/>
7. Мусулмане Японии. //«Азия и Африка сегодня», № 9, 2002, с. 63
8. <http://islam-today.ru/article/5879/> ; <http://muslim.kz/ru/article/25-islam-v-yaponii-vyhodtsy-iz-srednei-azii-kazahi-v-chisle-pervyyh.html>
9. <http://mariamagdalenalivejournal.com/342530.html>
10. <http://www.islamdag.ru/vse-ob-islame/1507>
11. <http://islam-today.ru/article/5879/>
12. <http://www.easttime.ru/analitic/3/9/249.html>

ГИСМАТ ДАВУДОВ

*Доцент кафедры истории стран Азии и Африки
Бакинского Государственного Университета*

ОБРАЗОВАНИЕ И ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ МУСУЛЬМАНСКИХ ОБЩИН В ЯПОНИИ

В статье исследуются распространения исламской религии, образования и деятельность мусульманских общин в Японии начиная с конца XIX века. Основное внимание в ней уделено место и роль исламской религии в Японии, отношение японского народа исламу.

QISMAT DAVUDOV

*Associate Professor of Department of History of Asia and Africa
Baku State University*

FORMATION AND ACTIVITIES OF MUSLIM COMMUNITIES IN JAPAN

The spread of Islam religion, the establish of Islam community and their activities in Japan from the second part of XIX century is dealt in the article. Author took notice of the peace of the Islam religion tried to introduce the attitude of Japan population to this religion.

Rəyçilər: t.e.n. İ.Q.Ağayev, t.e.d.S.T.Hacıyev

BDU, Tarix fakültəsi, "Asiya və Afrika ölkələri tarixi" kafedrasının 22.02.2013-cü il tarixli iclasının qərarı ilə çapa məsləhət görülmüşdür (№04).